

МОНІТОРИНГ ЕКОНОМІЧНОЇ ПАРАДИГМИ ЕПОХИ ПОТРАЯСІНЬ

КОМІРЕНКО Василь Іванович - член академії економічних наук України, доктор економічних наук, професор кафедри міжнародних економічних відносин, Київський міжнародний університет.

КОМІРЕНКО Дмитро Васильович - студент Національного університету харчових технологій

В статті зроблена спроба пошуку нової економічної парадигми через призму мистецтва управління в епоху турбулентності : хаотикс. Крім того розроблено проект оптимальної моделі бізнесу в умовах неопределенності, стержнем якої передположително буде ІТ-компанія з раціональними елементами общеизвестных моделей производства, организации производства, народного хозяйства, экономического роста и экономического взаимодействия.

Ключові слова: хаос, хаотикс, епоха потрясінь, турбулентність, парадигма, глобальна економіка, рецесія, оптимізація, інтернетпростір, кібербезпека.

«Глобалізація постає умовою, критерієм сучасних форм економічної, суспільної поведінки і, що особливо важливо, субстанцією життя. Саме життя поставило вимоги переглянути деякі з базових цінностей суспільного буття в екологічній, економічній, суспільно-політичній та інших сферах. Цей перегляд відбувається повільно, болюче з численними помилками та катастрофічними подіями. Однак йому немає альтернативи, хоч яким би не здавалося легким досягнення вузьких утилітарних цілей.»

(Валерій Новицький, д.е.н., професор, член-кореспондент НАНУ)

Постановка проблеми:

Парадигма економічного лібералізму вичерпала себе. Ми вступили в фазу невідповідності економічної теорії реальному стану економіки (парадокс).

Незворотні зміни світової економіки заклали підвалини нової реальності. Графік економічного розвитку більше не буде

нагадувати синусоїду, вірогідніше всього це буде тренд зигзагоподібних хаотичних коливань, так як ми вступили в нову епоху частіших та інтенсивніших періодів потрясінь (турбулентності) глобальної економіки.

На мікроекономічному рівні в умовах невизначеності компанії очікує ще більш широкий набір ризиків не залежно від масштабів своєї діяльності і території розміщення. Тому проблема розробки нових стратегій захисту активів, одночасно ефективно використовуючи можливості для росту, які можуть відкритися.

Якщо ж пустити все на самоплин, то виникає хаос, в який занурюються уряди, бізнес-середовище, ринки та індустрії в рівній мірі як і всі ми.

Аналіз досліджень:

Розв'язання даної проблеми започатковано в статті «Chaotics : мистецтво управління і маркетингу в епоху турбулентності», авторські права на яку належать Джону А. Касліоне та Філіпу Котлеру, 2009 р.

Chaotics та The Chaotics Management System є зареєстрованими товарними знаками, права на котрі належать Джону А. Касліоне, 2009 р.

На думку авторів вищезгаданої статті за останні 50 років ми звикли враховувати лише два основних показники, характерні для нормально функціонуючої економіки. Перший – так званий «ринок биків», котрий триває як правило 5-7 років. Другий – «ринок ведмедів». Ця фаза зазвичай триває 10-

12 місяців. Ці два тренди плавно переходили один в інший і в деякій мірі піддавались прогнозуванню. Однак, епоха турбулентності найнебезпечніша своєю непередбачуваністю. Тепер уже не всім компаніям вдається очунятись після нокаута, адже нині вони не можуть розраховувати на безхмарний період «реабілітації». Неважко уявити, що відбувається з компаніями, коли ринки «штормить значно частіше»: лише вони відновили сили за декілька кварталів позитивної динаміки, як доля знову випробовує їх новими потрясіннями. Навіть ті, що залишились на плаву не можуть бути впевнені у процвітанні ні в середньостроковій, ні, тим більше, в довгостроковій перспективі. Прогноз авторів, використаний як епіграф свідчить про вірогідність прогнозу, адже він був зроблений 4 роки тому.

Характерними дослідженнями в форматі сучасного експертного документального фільму «Внутрішня справа», 2010 р. (автор ідеї) підтверджується теза про причини хаосу фінансових ринків, спричинених глобальною фінансовою кризою. Інтерв'ю зі «сценаристами фінансового шоу», вартістю декілька трл. американських доларів та висновки експертів свідчать про штучно створений фінансовий хаос із допомогою складних деривативів, який, подібно ядерному реактору вийшов з під контролю і підсилювався загальними закономірностями епохи потрясінь. Кількість постраждалих від природної та рукотворної фінансової стихії продовжує збільшуватись із катастрофічною швидкістю. Жлден житель планети не відчуває себе впевнено у завтрашньому дні, і до цього потрібно звикати.

Основною причиною такої ситуації Джорж Сорос назвав дерегуляцію фінансових ринків, порівнявши її з конструкцією старих танкерів, які ретельно розділені на відсіки, чим перешкоджали перетіканню рідкого грузу при штормових коливаннях. При ліквідації перегородок (фінансового регулювання), яке лобювали провідні діячі з Уолл Стрітту, фінансовий лайнер може легко перевернутися і без зловіщого дій керманів, адже шторм на фінансовому океані не вщухатиме на довго.

Слід звернути увагу на думки, викладе-

ні Богданом Гаврилишином у «Дороговказ в майбутнє», «Залишаюсь українцем», світова система господарювання перетнула критичну точку некерованості, пов'язаною з низькою ефективністю суспільств, до чого призвів катастрофічно низький рівень напруги до праці. Криза єврозони на думку автора, це скоріше криза духовності, а не криза економічних стосунків.

Французький письменник Ромен Роллан, якого називали оком, душею Європи змальовував у своїх творах перш за все європейський дім щирих, духовно багатих та працьовитих європейців, його ж співвітчизник Жерар Депардьє стає втіленням меркантильності європейця.

Перспектива підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС змушує задуматись наскільки ми відповідаємо не лише Маастрітським критеріям, а, в першу чергу, «критеріям Р.Роллана».

Неможливо не помітити той факт, що в епоху потрясінь, зберігають позитивну динаміку компанії, що працюють у сфері високих технологій.

Офіс пошукової системи «Google» не має аналогів серед компаній традиційного бізнесу: це сотні гектарів комплексно розбудованого офісного «комунізму», де співробітники та члени їх сімей можуть жити в казкових резерваціях роками, підвищуючи продуктивність праці. Можливо це і є модель ідеальної компанії епохи турбулентності?

Постановка завдання статті :

Ціль даної статті – спроба пошуку контуру нової парадигми епохи потрясінь.

Результати досліджень дозволять визначити напрям та стратегічну швидкість руху до процвітання світового господарства, суспільств та окремих компаній.

Досягнення мети здійснюватиметься через виконання наступних завдань :

1. Дослідити причини невідповідності існуючої економічної парадигми сучасним реаліям світового господарства.

2. Зробити порівняльний аналіз існуючих концепцій, які могли б претендувати на вакансію сучасної парадигми.

3. Проаналізувати систему управління

Chaotics.

4. Зробити спробу розробки оптимальної моделі компанії в епоху потрясінь.

Виклад основного матеріалу:

Економічний розвиток відбувається за схемою : парадигма – парадокс – нова парадигма . Нинішній стан економіки свідчить про те , що людство знаходиться на етапі невідповідності теорії практиці , тобто, парадоксу.

Протягом останніх століть вдавалось балансувати між економічним лібералізмом та державним регулюванням (кейнсіанство). Цілком очевидно, що останні події ілюструють не лише відсутність будь якого натяку на економічний баланс , а більше того , економічні процеси виходять з під контроль та за межі інтелектуального осмислення.

Економічний лібералізм – сукупність поглядів на функціонування економічної системи і принципи економічної політики , відкидаючи будь яке втручання держави в господарську діяльність .Лібералізм визнає кращою ту економічну систему , яка гарантує повну свободу особистої ініціативи економічних суб'єктів. Всі теорії економічного лібералізму ґрунтуються на чотирьох основних постулатах : обов'язковість приватної власності як юридичної основи господарського життя, вільна конкуренція як вищий і природний регулятор економічних відносин, вільне підприємництво як головне джерело та умова господарського прогресу, держава як пасивна умова загального розвитку економіки , функції якого зводяться до законодавчого оформлення економічних відносин між приватними підприємцями.

Ідеї економічного лібералізму стали втрачати свою актуальність в 20-30 роки ХХ століття. Світова економіка зіткнулась із глибокою кризою всієї системи ринкового господарства. «Логотип» економічного лібералізму Вінсана де Гурне «Нехай все йде як іде» стала носити негативний характер.

Економічний лібералізм поступається місцем кейнсіанству. Рекомендації Кейнса було покладено в основу економічної полі-

тики більшості розвинених країн світу в 50-70-ті ХХ століття , що послабило глибину економічних криз, позитивно вплинуло на стабільність економічної системи. Водночас стимулювання попиту та інші кейнсіанські методи регулювання економіки призвели до високого рівня інфляції. Крім того у 70-ті почалися структурні кризи в економіці , що спричинило посилення нерівноваги на ринку робочої сили й виникнення нових диспропорцій. Необхідність переосмислення кейнсіанської теорії зумовило появу неокейнсіанства.

Більшість економістів висловлювало думку , що «суспільство загального благополуччя», в якому відбувалось вирівнювання доходів і багатства веде до втрати джерела свого розвитку – підприємницької ініціативи.

В результаті західний світ останньої третини ХХ століття знову звернув увагу на концепцію економічного лібералізму формату неолібералізму , значно скоротивши та змінивши економічну роль держави.

Нині ж дискусії щодо нової дорожньої карти економіки тривають на кшталт «методенштрайт» , який затято здійснювали Г.Шмоллер, Г.Брентано, Г.Шенберг та ін..

Журнал «The Economist» у черговому номері помістив зображення Підручника із сучасної економічної теорії , який тане як морозиво в спекотну погоду. Редакційна стаття завдала нищівної критики існуючому стану речей , але мало уваги приділила тій парадигмі , яка могла б прийти на зміну.

На нашу думку вибір претендентів невеликий. Це або нова , вірніше, забута стара концепція інноваційного кейнсіанства , або ж модернізована модель економічного лібералізму чи принципово відмінна від попередніх парадигма хаотікс. Вірогідніше всього, особливого бажання вкотре наступати на старі граблі та терпіти мільярдні збитки у суб'єктів світового господарства немає. Тому прогнози відносно мистецтва управління в епоху потрясінь нам видаються реалістичнішими.

Система хаотікс складається із семи основних компонентів :

1. Розробка системи раннього оповіщення.

2. Побудова ключових сценаріїв і стратегій.

3. Вибір пріоритетних сценаріїв і стратегій.

4. Запровадження системи стратегічної поведінки, в основі якої лежить система управління, що враховує фактор нестійкості.

5. Збільшення числа зацікавлених сторін.

6. Вирівнювання структури організації.

7. Скорочення періодів стратегічного планування.

Розробка системи оповіщення формально існує на основних ринках.

Але, на жаль, як свідчить негативний досвід глобального фінансового ринку, рейтингові агенції, які покликані виконувати функції раннього оповіщення перетворилися з мовчазної згоди фінансового лоббі з Уолл Стріт на примітивних лавочників, які торгують рейтингами, чим спричиняють ще більший хаос. Слухання в Сенаті США щодо викривлень рейтингів закінчились законним висновком, що це була лише їхня думка. Тому відсутність довіри та важелів впливу на неправдиві рейтинги унеможливають поширення цього механізму на інші ринки.

Побудовою ключових стратегій та сценаріїв мають займатися не політики, а висококваліфіковані фахівці. Нажаль, цю тенденцію переломити найближчим часом на нашу думку не вдасться. Підтвердженням цього є події, що стрімко розгортаються в Єврозоні. Так звані сценарії порятунку Греції та Кіпру принесли менше очікуваних результатів на тлі соціальних збурень. Чи можна вважати отримані силовими методами короткотермінові ефекти наслідками втілення продуманої стратегії оптимізації?

Більш ефективно на нашу думку могла б спрацювати стратегія кайдзенфілософії.

KAIZEN – це постійне прагнення до вдосконалення всього, що ми робимо, яке реалізується у конкретних формах, методах, технологіях та звернене до людей. І хоча концепція KAIZEN народилась в Японії, вона отримала широке розповсюдження у цілому світі і багато разів довела свою

ефективність не тільки у промисловості, а й сфері послуг та громадських організацій як ефективний спосіб збільшення зацікавлених сторін.

Вирівнювання структури організації з вертикальної до горизонтальної спостерігається в ряді успішних компаній. За підсумками 2012 року на нашу думку з топ-10 таких компаній четверо географічно розташовані на території України. Це компанії, що продукують програмні продукти.

Знаходячись територіально в Києві українські програмісти виконують замовлення по всьому світу, використовуючи інструменти горизонтальної структури організації.

Щодо скорочення періодів стратегічного планування, то цей процес відбувається синхронно із зміною синусоїдальної закономірності на зигзагоподібні короткострокові тренди.

Для існування в новій реальності консервативні моделі та стратегії уникнення ризиків більше не придатні. Потрібні обережні, сигналізуючі про небезпеку підходи і моделі, здатні захистити державу і бізнес від руйнівного впливу турбулентності та водночас забезпечити досягнення їх інтересів. Хаотикс-підхід може розглядати в ролі профілактики ризику і невизначеності, оскільки не дозволяє таким почуттям як самовпевненість і жадібність взяти верх над здоровим глуздом у ділових стосунках і в момент підготовки організації до роботи в умовах турбулентності та в розгар хаосу, котрий може виникнути в майбутньому.

Лідери ділового світу мусять виробити новий тип мислення та «аварійну» модель бізнесу.

Існуючі моделі виробництва, організації виробництва, народного господарства, економічного зростання, економічної взаємодії могли б стати основою для формування мультицільової, поліваріантної оптимальної моделі компанії в епоху потрясінь.

Корисними в цьому плані з моделі виробництва слід виокремити на нашу думку основні взаємозв'язки процесу виробництва, які дають змогу здійснювати економічний аналіз та прогнозування.

Моделі організації виробництва цікаві

АНОТАЦІЯ

У статті зроблено спробу наукового пошуку нової економічної парадигми через призму мистецтва управління в епоху турбулентності : хаотікс.

в плані оптимальних варіантів діяльності господарюючих суб'єктів відповідно до технологічних способів виробництва , обсягу та асортименту продукції, маркетингової орієнтації , форми власності , регіонального розташування , логістики та ін.

Моделі народного господарства допоможуть встановленню кількісних і логічних залежностей між різними елементами на макроекономічному рівні.

Моделі економічного зростання могли б послужитися моніторингом змін в часі комплексу економічних показників що характеризують процес розвитку у вартісній формі. Ефект зростання при цьому досягатиметься за рахунок стабільності на тлі загального падіння.

Модель економічної взаємодії зможе виконати роль збільшення числа зацікавлених сторін через призму цілісної соціально – економічної системи.

Цілком природно визначитись із стержнем аварійної моделі бізнесу. Цим стержнем мусить бути ІТ-технології , які довели свою лідируючу роль в епоху потрясінь , зумівши не лише не втратити , а й значно додати у своїх показниках.

Такою на наш погляд може виглядати оболонка оптимальної моделі компанії в епоху потрясінь.

Висновки :

- 1.Гібрид концепцій економічного лібералізму та кейнсіанства вичерпав себе.
- 2.Світове господарство припинило повторювати синусоїдні тренди розвитку.
- 3.Глобальна фінансова криза 2008 року розпочала епоху неконтрольованих хаотичних коливань , епоху турбулентності або потрясінь.

SUMMARY

The article is an attempt to find a new economic paradigm through the lens of arts management in an era of turbulence: haotiks. Also drafted optimal business model in the face of uncertainty, the core of which is expected to be IT-company with the rational elements of well-known patterns of production, production, economy, economic growth and economic interaction.

4.На роль нової парадигми претендує система хаотікс.

5.Оптимальною моделлю компанії в епоху потрясінь може бути модель ІТ-компанії , яка включатиме раціональні елементи моделей виробництва , організації виробництва , народного господарства , економічного зростання та економічної взаємодії , націлених на функціонування в умовах невизначеності.

Література :

- 1.Бартенев С.А. Історія економічних учень:М.:Юрист,2001.
- 2.Большой экономический словарь./ Под редакцией А.Н.Азрилияна. 2-е изд.М.,2007.
- 3.Інсайдерська робота (Внутрішня справа). Документальний фільм про антологію глобальної фінансової кризи. США, 2010.
- 4.Економічна енциклопедія у 3-х томах під редакцією Б.Д.Гаврилишина. К.Академія, Тернопіль, Академія народного господарства , 2000.
- 5.The Economist № 112 . 18.07.2010.
- 6.Ф.Котлер,Джон А. Касліоне Chaotics :Бізнесуправління та маркетинг в епоху турбулентності.Н.Й.2009 .
- 7.В.І.Коміренко Кайдзенфілософія українсько-японських відносин. Журнал Зовнішні справи МЗСУ, №9 2011.
- 8.Энциклопедический словарь современной рыночной экономики. Под ред.. Кушлина В.И., М.РАГС, 2004.
9. Офіційний сайт міністерства освіти і науки України :www.mon.gov.ua